

dr hab. Teresa Gardocka, prof. Uniwersytetu SWPS

Opinia dotycząca ustawy zmieniającej kodeks karny i niektóre inne ustawy, uchwalonej przez Sejm dnia 16 maja 2019 roku i skierowanej do Senatu, sporządzona dnia 22 maja 2019 roku na prośbę Rzecznika Praw Obywatelskich.

Ustawa zmieniająca kodeks karny uchwalona została z naruszeniem Regulaminu Sejmu, który skrócił wszystkie możliwe okresy wymagane w procesie legislacyjnym, nawet te, których skrócić nie miał prawa. Sejm spieszył się tak bardzo bez powodu merytorycznego, ale z powodów politycznych. Rząd wniósł projekt zmian do Sejmu dnia 14 maja 2019 roku, by przed wyborami do Parlamentu Europejskiego pokazać wyborcom, że ustawą walczy z przestępstwami o charakterze pedofilskim. Prawda jest, że projekt rządowy, kilkakrotnie zresztą istotnie zmieniany, był umieszczony na stronie rządowej od stycznia 2019 roku, ale nikt nie znał daty złożenia go do Sejmu, był więc głównie przedmiotem zainteresowania naukowców zajmujących się prawem karnym, jak wszystkie zapowiadane projekty zmian. Sejm uchwalił ustawę po dwóch dniach od złożenia projektu rządowego. Zapewne z tej samej przyczyny posiedzenie Senatu zostało wyznaczone na dzień 24 maja. To ciągle przed wyborami.

Naruszenie procedury pracy Sejmu nad tym projektem pokazuje lekceważenie opinii i jej praw do merytorycznej dyskusji w Sejmie w demokratycznym państwie prawnym.

Co pokazuje ustawa zmieniająca?

Po pierwsze, **zmiany dotyczą nie tylko a nawet nie przede wszystkim przestępstw o charakterze pedofilskim**. Walka z tymi przestępstwami była więc nie przyczyną a pretekstem do takiego przyspieszenia procedowania całej ustawy zmieniającej kodeks karny. Trzeba natomiast przyznać, że przestępstwa tego rodzaju potraktowane zostały, słusznie, szczególnie surowo:

- te znajdujące się w rozdziale XXV kodeksu (Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności), jeżeli pokrzywdzonym jest małoletni poniżej lat 15, nigdy się nie przedawnia;

- za najpoważniejsze podwyższono granice ustawowego wymiaru kary (m.in. zgwałcenie, którego ofiarą jest małoletni poniżej lat 15. staje się zbrodnią zagrożoną w dolnej granicy karą 5 lat pozbawienia wolności - art. 197 § 3a);
- wprowadzono typy kwalifikowane zgwałcenia (art. 197) i obcowania płciowego z małoletnim (art. 200), szczególnie ważny jest ten związany z faktem, że pokrzywdzone dziecko nie ukończyło 7 lat.

Po drugie, **niektóre z wprowadzonych zmian zakłócają wewnętrzną spójność/sprawiedliwość ustawy karnej**. Przede wszystkim trzeba wskazać na fakt, że nieprzedawnianie się przestępstw o charakterze pedofilskim to trzecia kategoria przestępstw tego rodzaju (obok zbrodni przeciwko pokojowi, ludzkości i przestępstw wojennych oraz przestępstw popełnionych przez funkcjonariusz publicznego wymiaru w art. 105 k.k.). Natomiast zabójstwo przedawnia się nadal, chociaż ustawa zmieniająca przedłużyła okres przedawnienia tego przestępstwa z dotychczasowych 30 do 40 lat (zmieniony art. 101 k.k.). Zakłócenie wewnętrzne sprawiedliwości kodeksu karnego dotyczy też niektórych sankcji, jako przykład można podać podwyższenie sankcji za nieumyślne spowodowanie śmierci z dotychczasowej (3 miesiące do lat 5) na od roku do lat 10, przy zachowaniu dotychczasowej sankcji za dzieciobójstwo (art. 149 - sankcja od 3 miesięcy do lat 5), które rto dzieciobójstwo jest uprzywilejowanym typem zabójstwa umyślnego.

Po trzecie, **ustawa zmieniająca zmienia katalog kar**, usuwając z niego karę 25 lat pozbawienia wolności (obecnie traktowana jako kara o charakterze wyjątkowym) i podwyższając terminową karę pozbawienia wolności z 15 lat do lat 30. Jednocześnie, **wykorzystując tę zmianę, podwyższono prawie wszystkie kary za poważne przestępstwa, wiele z nich drastycznie**. Np. sankcja za zabójstwo (art. 148 k.k.) z dotychczasowej (8 do 15 lat pozbawienia wolności, 25 lat pozbawienia wolności albo dożywotnie pozbawienie wolności) zmieniona została na 15 do 30 lat pozbawienia wolności albo dożywotnie pozbawienie wolności. Kara wymierzona w rozmiarze do 30 lat będzie zwykłą karą z katalogu, sąd nie będzie musiał wskazywać wyjątkowego charakteru czynu sprawcy. Zmiana spowodowała podwyższenie możliwego wymiaru kary łącznej do 30 lat - art. 86. Dotychczas było to 20 lat, poza przypadkami gdy choćby jedna z łączonych kar wynosiła 25 lat).

Po czwarte, **kara dożywotniego pozbawienia wolności doznała w ustawie zmieniającej drastycznych zaostrzeń.** Pierwsze z nich - możliwość lub obowiązek wyłączenia możliwości warunkowego zwolnienia (zmieniony art. 77 k.k.) jest **sprzeczne z wiążącymi Polskę umowami międzynarodowymi¹, zakazującym kar okrutnych lub nieludzkich.**

W takich sprawach zapadły orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, np. Murray v. The Netherlands² i Petukhov v. Ukrainę.³

Każdy, wobec kogo zostanie orzeczona taka kara dożywotnia, ma podstawę zaskarżenia wyroku do Trybunału po wyczerpaniu toku instancji sądowych w Polsce.

Po piąte, **ustawa zmieniająca charakteryzuje się wyraźnym ograniczeniem sędziowskiej swobody orzekania na niespotykaną dotychczas, przynajmniej po 1989 roku, skalę.**

Obejmuje to szereg przepisów nakładających na sędziów obowiązek stosowania przewidzianych w ustawie zaostrzeń wymiaru kary, m.in. dotyczących recydywistów (art. 64 k.k. po zmianie), przestępstw o charakterze chuligańskim (art. 57a § 1 po zmianie), przestępstwa ciągłego (art. 57b po zmianie), art. 178a. Wszędzie obok możliwego dotychczas wymierzenia kary powyżej górnej granicy zagrożenia wprowadza się bezwzględnie obowiązujące sędziów wyższe progi dolnego zagrożenia ustawowego.

Dotychczasowe ogólnie ujęte w art. 53 k.k. dyrektywy sędziowskiego wymiaru kary zamienione zostały w szczegółowy katalog okoliczności obciążających i łagodzących, do których będzie musiał odnieść się sędzia uzasadniając wymiar kary. Żadna ze wskazanych w ustawie okoliczności nie będzie mogła pozostać bez wpływu na wymiar kary w konkretnej sprawie.

Znacznemu rozszerzeniu uległy normy wprowadzające obowiązek podejmowania przez sądy określonych decyzji, m.in. zakaz warunkowego zwolnienia skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności w pewnych przypadkach (art. 77 § 3), obowiązkowe orzekanie środków karnych (np. art. 41a § 1a, 41a § 2). Ustawa

---

¹ Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 7 listopada 1950 roku; Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 roku; Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej

² Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie, skarga 10511/10

³ Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie, skarga 41216/13

zmieniająca określa też wiążąco dla sędziego stawki grzywny lub czas kary ograniczenia wolności, jakie sąd ma orzec przy zamianie kary (art. 33 § 1a i art. 34 § 1aa k.k. po zmianie).

Tego rodzaju przepisy zmieniają sądowy wymiar sprawiedliwości (por art. 175 Konstytucji RP) na ustawowy wymiar sprawiedliwości. Ustawa karna staje się instrumentem kreowania polityki karnej poprzez zmuszanie sędziów do ferowania określonych ściśle w ustawie wyroków.

Zmieniony kodeks karny cofa prawo karne o lata w kilku aspektach:

- zawiera normy naruszające przyjęte przez Polskę standardy minimalne wynikające z umów międzynarodowych dotyczących praw człowieka;
- zaostrza kary w drastyczny sposób, przy czym nie znajduje to uzasadnienia w statystykach przestępczości, które nie pokazują jej istotnego wzrostu w żadnej kategorii poważnych przestępstw;
- ogranicza swobodę sędziowską w zakresie orzekania, zmieniając w wielu aspektach niezależnego sędziego w sąd będący w rzeczywistości zobowiązany do stosowania rozwiązań zapisanych w kodeksie karnym jako obligatoryjne.